

УДК 37.017.92.20

## ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНА ВИХОВАНІСТЬ ЯК ОЗНАКА КУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Г. П. Шевченко

ORCID 0000-0002-3438-2858

*Стаття присвячена дослідженню художньо-естетичної вихованості як ознаки культурної особистості. Автор зазначає, що в умовах технічного прогресу людська душа не поспіває за швидкими змінами культурних стандартів. Зіткнувшись з незнайомою культурою, Людина переживає стан шоку.*

*Особливий акцент у статті зроблений на необхідності навчання підростаючого покоління користуватися і оволодівати знаннями, настояними на совісті.*

*Автор зауважує, що надзвичайно небезпечною для сучасної молоді є емоційна недорозвиненість, яка значно впливає на загальнокультурний рівень особистості, на художньо-естетичні смаки й ідеали, адже відсутність морально-естетичних ідеалів, невизначеність системи життєво значущих цінностей, обмеженість політичних поглядів є небезпечним чинником у виборі свого життєвого шляху і майбутнього держави. Саме вона є тормозом формування художньої, естетичної і моральної культури, духовного світу особистості, Краси вчинку, праці душі.*

*У статті підкреслюється, що серед багатьох чинників впливу на підростаюче покоління саме мистецтву належить особлива роль, «як домінанті естетичної освіти», яка здатна запобігти духовному руйнуванню особистості, адже воно завжди було зразком високої художньо-естетичної культури, духовно-моральним і естетичним прикладом для наслідування і самоудосконалення.*

*У статті охарактеризовано декілька прикладів вдалого вітчизняного та зарубіжного досвіду художньої освіти.*

*Наприкінці статті автор приходить до висновку, що художньо-естетична вихованість є ознакою культурної особистості, але необхідно прикласти багато зусиль, щоб стати взірцем для інших.*

**Ключові слова:** естетичне виховання, художньо-естетична вихованість, культура, культурна особистість, людина культури, підростаючі покоління.

«Всі розумні думки вже передумані.  
Справа, однак, в тім, що їх завжди  
треба передумувати заново».

Гете

**Постановка проблеми.** Проблема естетичного виховання засобами мистецтва має багатовікову історію, адже вона пов'язана з ідеєю виховання «людини як людини», але кожний історичний період розвитку людства має свої специфічні особливості. Ми живемо «в технотронно-інформаційній, утилітарно-відкритій, фінансово-торговій, глобально-інноваційній цивілізації», яка наповнена безліччю протиріч, духовно-культурних небезпек, складністю умов для художньо-естетичного розвитку підростаючих поколінь. Це пов'язано із бурхливим розвитком технократичного мислення, адже нова реальність складається із техносфери та інформаційного середовища, яке є мало контрольованим і всездозволенним. Як наголосив філософ: «Додумалися до того, щоб більше не думати і перестати бути людьми, ось до чого прагне людство як до ідеалу. До Нічого» (Кутир'єв, 2016, с. 74).

Деніел Гоулман в своїй монографії «Деструктивні емоції» (2005) підкреслив, що з усіх деструктивних емоцій найбільш небезпечною рисою людської є саме безжалісна ворожнеча. «Великомасштабна нелюдськість все ще живе в середині у нас» (с. 11). Свідченням цього є війна, нав'язана Україні Росією, нескінченні військові протистояння в різних місцях нашої планети. «Великомасштабна нелюдськість» є небезпечною загрозою збереження людства в планетарному масштабі.

Слід акцентувати на думці Елвіна Тоффлера, який в своїй публікації «Шок майбутнього» звернув увагу на те, що в умовах технічного прогресу людська душа не поспіває за швидкими змінами культурних стандартів, в результаті чого відбуваються руйнівні стреси і люди не витримують психологічних переважань. А для цього необхідно володіти значним потенціалом адаптованості. Автор підкреслює, що «шок майбутнього» виникає в результаті накладання нової культури на стару та появі нового темпу розвитку культури, що приводить до «шоку культури»: занурення в чужу культуру, що викликає непорозуміння у спілкуванні, складність розібратися в новій реальності, дезорієнтацію. Автор наголошує, що зіткнувшись з незнайомою культурою, Людина переживає стан шоку (Тоффлер, 2002).

У той же час сучасна хвиля багатства полягає в тому, що все вище починають цінуватися знання (Тоффлер та Тоффлер, 2008, с. 40). В наш час знання все більше вважають товаром, і як справедливо підкреслив С. Кримський, «сьогодні знання о тримуються не завдяки копіткої праці, а з

Інтернету, таблицю множення вчити нетреба, є калькулятор» (Кримський, 2011). Гостро повстало питання про необхідність навчити підростаюче покоління користуватися знаннями. Філософ звернув увагу на необхідність оволодіння знанням, *настояним на совісті*. А це такі знання, «які вписуються у долі» – це гуманізація знання і потрібно пересилювати самого себе, необхідно навчати творчості, евристиці, потрібен гумор, який дуже стимулює думку. «Процес навчання повинен здійснюватися на етичній основі. З чого починається проблема духовності? – Зі створення образу самого себе. Кожна людина проходить шлях до самого себе...» (Кримський, 2011). Беззаперечно, це – шлях духовного зростання, в основі якого знаходяться людські якості: гуманність, свобода, честь, людська гідність, доброта, сердечність, Любов, Душевність, порядність, совість, віра, ціннісна свідомість, інтелігентність.

Високодуховна людина – взірець невтомної творчої праці, з високорозвинутою почуттєвою сферою, яка здатна до моральних і естетичних переживань, до моральної і естетичної оцінки зустрічі з прекрасним. Саме ці якості не дадуть молодій людині «захопити себе пристрасній однобічності», а навчитися «самостоянно» (Г. Померанц).

Надзвичайно небезпечною для сучасної молоді є емоційна недорозвиненість, яка значно впливає на загальнокультурний рівень особистості, на художньо-естетичні смаки й ідеали. Відсутність морально-естетичних ідеалів, невизначеність системи життєвозначущих цінностей, обмеженість політичних поглядів є небезпечним чинником у виборі свого життєвого шляху і майбутнього держави. Яскраво виражена громадянська позиція, високорозвинені почуття патріотизму і вболівання за долю держави, національно-культурна ідентичність особистості формують морально-політичний і художньо-естетичний портрет нації на світовій арені. А саме морально-естетичні ідеали, спрямовані на виховання у підростаючих поколінь духовно-моральної досконалості, морально-естетичної гармонії, наповнення світлістю думок і добрих, високо-моральних учинків, небайдужості до долі людей і своєї Малої і Великої Батьківщини.

Серед багатьох чинників впливу на підростаюче покоління мистецтву належить особлива роль, «як домінанті естетичної освіти». Воно завжди було зразком високої художньо-естетичної культури, духовно-моральним і естетичним прикладом для наслідування і самоудосконалення. Хоча сьогодні панує антихудожня і антиестетична всездозволеність, яка замішана на великих грошах, що призводить до духовного спустошення молоді, знищення еталонів демонстрації кращих зразків світового і національного мистецтва, культури музичного виконання, культури поведінки і культури

одягу артистів на сцені. Антикультура «успішно» впливає на молодь, нав'язуючи їй художньо-естетичні антисмаки і антиідеали. На превеликий жаль актуальними нині звучать слова класика про те, що «золотопалий мікроб виїдає душу людини». Виїдає національну культуру, виїдає Високе мистецтво, опускаючи реципієнта до сприйняття антикультурної продукції «Шоу-бізнесу».

Своєрідним життєвим кредо можуть бути такі настанови: «Не перепочинок посилає Життя своїм вірним слугам, але Саме оживає в серцях тих, хто несе ЙОГО чашу в чистих руках» (Антарова, 1993, с. 126). А це значить, що життя кожної людини повинне бути духовно багатим, одухотвореним, наповненим ціннісно-смісловим змістом і високим рівнем духовної, моральної, художньої і естетичної культури, яка забезпечує Чистоту рук, що несуть Чашу Людського Життя.

Наш час, який стає все більш технологічним, значно віддаляє людей від краси і справжнього мистецтва. Збагачуючись інформацією, людина втрачає екологію душі. А. Моль (1995) справедливо наголосив на тому, що глобальна комп'ютеризація сучасного суспільства створює значні труднощі для осмислення і присвоєння нової художньо-естетичної інформації, яка за своїм характером створює образ «мозаїчної» культури, яка веде до руйнування цілісної особистості.

Чи може людина бути по справжньому людяною, висококультурною і естетично розвинутою без мистецтва, яке є почуттєвим виразом зверхпочуттєвого? Відповідь на це питання дав О. Леонтьєв (1999), який, високо цінуючи мистецтво і культуру, звернув увагу на особливість людської психології, називаючи її драматичною. Сутність цієї драми полягає у боротьбі особистості «проти свого духовного руйнування» (с. 33-38). А запобігти духовному руйнуванню можуть культура і мистецтво. Нагадаємо думку Е. Бистрицького, який розкрив сутність культури: «Культура – сукупність цінностей, норм, ідеалів, характерних для соціальної спільноти (нації), закріплених у звичаях, традиціях, зафіксованих і закріплених в текстах, що забезпечують смисл існування людини і суспільства» (Бистрицький, 1992).

Ідеальна людина – це високодуховна, висококультурна, високоморальна, художньо-естетично розвинена, і рівень такого розвитку сприяє досягненню Краси людського Духу і Краси вчинку. Саме мистецтво у всьому багатстві його різновидів сприяє Одухотворенню, окультуренню, перетворенню внутрішнього світу людини в Світ високої Духовності, Доброти і Краси, ціннісної свідомості.

Мистецтву належить особлива роль в становленні Людини як Особистості, в становленні її духовного світу, формуванні художніх, естетичних, моральних, професійних ідеалів.

Мистецтво є еталоном духовно-культурного життя, яке виховує культуру почуттів, естетичні переживання, художньо-естетичні смаки та ідеали, естетичне відношення до дійсності і мистецтва. Мистецтво називають «духовно-культурним полем», яке здатне викликати глибину морально-естетичних переживань, демонструвати найвищі зразки культури, морально-естетичного вчинку, формувати художньо-естетичні судження та естетичні погляди. Мистецтво сприяє розвитку в особистості образного мислення, гармонізації образного, понятійного і критичного мислення. Тому художня освіта, художньо-естетичне виховання має бути провідним напрямом в розвитку особистості Людини Культури.

Поділяємо думку А. Мелік-Пашаєва (2018) про те, що з мистецтвом може бути пов'язане оновлення педагогіки в цілому, що воно дає модель викладання всіх дисциплін, нову педагогічну парадигму... будь-який предмет необхідно викладати як мистецтво. Складний процес присвоєння школярами і студентами мистецтва відбувається не відокремлено, тільки шляхом специфічних цілеспрямованих дій для досягнення естетичного розвитку, а у взаємодії з іншими формами культури і з іншими видами діяльності. Естетичні властивості і якості особистості школярів і студентів, які формуються під впливом різних видів мистецтва значно впливають на їх загальну культуру. Показник цілісності та загальнокультурного розвитку особистості визначає міру освоєння особистістю багатств духовної культури, оскільки «духовний примат належить культурі» (Бердяєв, 1990).

З метою активізації естетичного виховання підростаючих поколінь засобами мистецтва В. Разумний (1999) запропонував курс «Художня педагогіка», який спрямований на всезагальну естетичну освіту, розвиток образного мислення, художньої уяви, інтуїції, культури естетичних і моральних почуттів, емоційного руху до насолоди, «емоційної виразності образного осягнення істини», «переплавку людини» завдяки художньому слову і комплексу мистецтв. Автором представлені принципи художньої педагогіки, серед яких: «принцип домінування Любимого виду мистецтва; розвиток художньо-творчих здібностей в осягненні емоційного світу при синкретичному впливові мистецтв; ретрансляція впливу педагогіки професійного мистецтва в найкращих і найрізноманітніших її зразках (Разумний, 1999). Автор стверджує необхідність повернути третю частину навчального часу на спілкування з мистецтвом. Вплив мистецтва здійснюється через осягнення-вираження-зараження.

Важливо звернути увагу на необхідність знайомити нинішнє підростаюче покоління з комплексом мистецтв, який сприяє пробудженню комплексу почуттів і розвитку багатобарвного сприйняття світу.

Рішар де Фурніваль у «Бестинарии любви» писав: «Господь Бог, люблячи людину настільки, щоб постаратися забезпечити її всім необхідним, наділив її якоюсь силою, ім'я якої пам'ять. Пам'ять же ця має двоє дверей – *зір і слух* і має по одному шляху для кожного із цих двох дверей, якими можна через них проникнути в середину: *живопис і слово*. Живопис слугує очам, а слово – вухам, і так, як вийти в дім пам'яті можна по шляху живопису і по шляху слова, то очевидно, що пам'ять, яка зберігає скарби, добуті органами почуттів, за допомогою всіляких вивертів і потім, які повертаються їй на збереження та робить минуле ніби теперішнім, тому і добираються до неї шляхом або живописного зображення, або слова» (Малые жанры старофранцузской литературы, 1995, с. 89-90).

До цього слід додати, що і музика, і скульптура, і архітектура в органічному художньому зв'язку з іншими формами культури сприяють художньо-естетичному і гармонійному розвитку підростаючих поколінь. Хотілось би нагадати, що у 70-80-і роки в Україні автором цієї статті була висунута і втілена в широку практику загальноосвітніх шкіл ідея комплексного впливу мистецтв на особистість, були розроблені типи взаємодії мистецтв, які ефективно впливали на художньо-естетичну вихованість учнів підліткового віку. У школярів були спеціальні зошити для розвитку художньої творчості – літературної, образотворчої, з обранням музичних творів. Цей досвід був перенесений в педагогічні університети, де проводилися спецсемінари і читалися спецкурси. Мистецтво впроваджувалося на всіх предметах. Це значно сприяло активізації пізнавального інтересу, пізнавальної і творчої діяльності, розвитку емоційно-естетичних переживань, художньо-естетичній ерудиції і загальній культурі школярів. Значна увага приділялася естетичній логосфері навчального закладу, теоретичні і методичні засади якої були розроблені Н. Є. Миропольською (2002). Все це значно сприяло художньо-естетичній вихованості школярів.

Заслугує на увагу зарубіжний досвід художньої освіти. Проблемам художньої освіти в США було присвячене дисертаційне дослідження Г. Карцивадзе (2000). Дисертант зробив глибокий аналіз предметно-орієнтованої художньої освіти США, теорія якої базується на комплексі наукових ідей: ідеї Дж. Дьюї про творчість та гру, що сприяють художньо-естетичному розвитку дитини; ідеї Мануеля Баркана щодо необхідності формування художнього досвіду учнів на основі вивчення досвіду митців, художніх критиків та істориків мистецтва; принципах дизайну як способу оцінки творів мистецтва та навколишнього середовища (Артур Веслі Доу); творчому самовираженню та особистісному розвитку через мистецтво (В. Ловенфельд) (Карцивадзе, 2000, с. 3).

Дисертантом підкреслено, що у США створено науково-дослідні інститути, що займаються безпосередньо проблемами предметно-орієнтованої художньої освіти.

Зміст предметно-орієнтованої художньої освіти, як зазначає автор, включає чотири фундаментальні художні дисципліни: творчість, історію мистецтва, художню критику та естетику. Саме ці дисципліни сприяють забезпеченню повноцінного змісту і ефективності викладання мистецтва, «котрому ніколи не приділялося належної уваги і що рідко користувався перевагою в навчальних програмах шкіл» (Карцивадзе, 2000, с. 2).

Заслуговеє на увагу ставлення держави до художньої освіти підростаючих поколінь. Дисертант підкреслив, що Федеральними законами мистецтво у США визнане ключовим предметом системи освіти – на одному рівні з англійською мовою, математикою, історією, природничими науками та ін. Значний вплив при розробці національних стандартів художньої освіти мало саме «ПОХО», що свідчить про його визнання на загальнодержавному рівні як основної теорії в підході до вивчення мистецтва в рамках освітньої реформи в США» (Карцивадзе, 2000, с. 5-7).

Слід сьогодні взяти на озброєння художньо-естетичний досвід Канади, який накопичений у системі освіти. Опікуючись проблемами художньої освіти, провідний сучасний культуролог Канади Пол Шафер сказав: «Якби кожна дитина долучалася до різноманітного світу мистецтва, у неї було б все, що потрібно, щоб жити багатим, повним, змістовним і творчим життям. Як результат – люди були б набагато щасливішими, а в світі було б більше гармонії, миру, порядку, стабільності і менше насильства, спустошення та війн. Ось в чому полягає головна мета художньо-естетичного виховання – зробити світ кращим і безпечнішим для всіх людей світу» (Schafér, 2014, с. 23). Проблеми художньо-естетичного виховання в Канаді досліджувала А. Бовт (2018) (науковий керівник – Г. Шевченко). Дисертанткою доведено, що заслуговують на увагу в Канаді шляхи впровадження мистецтва в навчальний процес: самостійно-незалежні дисципліни художнього циклу та різні види мистецтва викладають у поєднанні; інтегрують різні види мистецтва у викладання різних навчальних дисциплін; запрошуються митці на майстер-класи з метою проведення високопрофесійних занять з інтеграції різних видів мистецтва: живопису, танцю, музики, драми, художньої літератури. Слід наголосити на тому, що різні види мистецтва використовуються як найважливіший засіб виховання культурної особистості, розвитку уяви, фантазії, критичного, творчого, образного мислення, виховання ціннісних орієнтацій та ціннісної свідомості, художніх смаків та ідеалів. Відповідно до змісту художньо-естетичного виховання впроваджуються і відповідні

методи, які забезпечують ефективність процесу виховання культурної особистості засобами мистецтва. Згідно конструктивістській моделі навчання в школі діє взаємодія «вчитель-учень» та «учень-учень» з акцентом на учнецентризм, а також система, яка спрямована на активізацію пізнавальної, творчої, художньо-естетичної діяльності. З цією метою використовуються відповідні методи: дискусії, спільне та індивідуальне розв'язання проблем, система творчих завдань, дослідне навчання в процесі спілкування з мистецтвом, самостійне здобуття художньо-естетичних знань та художньо-естетичного досвіду, рефлексії та саморефлексії. До того ж методика художньої освіти і виховання спрямована на спонукання і надихання, формування уявлення, планування та зосередження, презентацію, аналіз та оцінювання тощо. Саме сукупність методик сприяє розвитку в учнів художньо-естетичного бачення світу, його сприйняття і вираження в художньо-образній формі.

Краса людського духу яскраво представлена в мистецтві, в художній культурі, в естетичному відношенні до дійсності, природи, людини, мистецтва. М. Капустін (1981) достатньо яскраво розкрив сутність естетичного відношення. Він підкреслив, що естетичне відношення – це найвище людське відношення, коли різні властивості звучать узгоджено, збираються в гармонію, – це емоційне переживання, яке пронизане інтелектуальною, інтуїтивною вищою оцінкою – переживанням духовної цінності (с. 172).

Своєрідний механізм пробудження естетичного відношення до мистецтва і його емоційне сприйняття яскраво розкрив поет Є. Винокуров (1957) у своєму вірші «Пещерный человек учился рисовать...».

Пещерный человек учился рисовать.  
Не находя в изяществе резона,  
Тяжелым камнем начал выбивать  
Фигуру угловатого бизона.

Случайный шаг! Опасная стезя!..  
Он кончил, и впервые с сотворенья  
Из глаз звериных длинная слеза  
Устало потекла – от умиленья.

И, страшной тайной творчества влеком,  
Он чувствовал – назад уж нет возврата,  
Когда он первобытным кулаком  
Стирал слезу светло и виновато.

Косматый, дикий, шкура за спиной,  
Лицо разодрала ему гримаса!..  
Он радости был полон неземной,  
Что слаще меда и сытнее мяса.

Слід підкреслити, що емоційний відгук, естетичні почуття, естетичне переживання є основою пробудження і народження системи смисложиттєвих цінностей, які є основою формування ідеалів і ціннісного світогляду. Емоційна недорозвиненість є небезпечною для особистості. Саме вона є тормозом формування художньої, естетичної і моральної культури, духовного світу особистості, Краси вчинку, праці душі. Д. С. Лихачов (2006) справедливо писав про те, що не повинно бути сліпих до краси, глухих до слова і справжньої музики, черствих до добра, безпам'ятних до минулого, а для всього цього необхідні знання, необхідна інтелігентність, яка дається гуманітарними науками. Ця думка є застереженням від вседозволеності, яку проповідують над-активно засоби масової інформації, від байдужості до чужої біди, від агресивності, політичної невизначеності і безграмотності, злопихання і відкритої ненависті, що веде до військового протистояння.

«Упевнений, що краса – це добрий рух душі, справедливий вчинок, прагнення до досконалості, справедливості, чесності, що викликає у нас естетичне відношення, сприймається нами як радість, як насолода...» (Бондарев, 1990, с. 22). «Культура – нескінченний, чудодійний, цілющий діалог з душею людини...» (с. 32).

Естетичне відношення особистості формується завдяки системі знань, «Для людини одних знань мало – необхідно виховувати саме почуття людей, їх душі. Одне із головних людських почуттів, яке відрізняє її від звіра і наближає її до неба, – *естетичне* почуття... цілком забуте у нашому вихованні. Між тим естетика дає життя; наука, позбавлена естетики, сушить її; релігія без естетики не торкається душі; війна не облагороджена естетичним почуттям перетворює лицарів в убивць; революція без естетики приймає спотворені форми і перетворює свободу в розпусту. Естетика облагороджує і оживляє все, до чого вона торкається» (Станіславський, 1958, с. 23).

Можна з упевненістю сказати, що створюючи власний образ, кожна людина втілює в нього естетичні, моральні та культурні цінності. Вчені зазначають, що в наш час проблема культурної особистості значно загострилася, причиною тут є тотальна комп'ютеризація суспільства. Але широким живим стало поняття «одухотворення», під яким розуміють,

посилаючись на В. С. Біблера, процес нашого окультурення, який веде до олюднення. З'явилися терміни: «людина культурна» і «людина культури». Вчені пояснюють їх нетотожність тим, «що не тільки людина є творцем культури, але й культура багато в чому творить людину». Людину не можна уявити поза певної культури (Демерчан, 2015, с. 5).

В. Леонтьєв також звернув увагу на нетотожність понять «людина культури» і «культура людини». Якщо «культурна людина формується у взаємодії стихійного і цілеспрямованого потоків культурної трансляції, тобто культура соціуму), то людина культури – «це завжди сукупний результат професійного навчання і особистісної роботи над собою, досягнення достатньо високої культуротворчої свободи. Поза культури ціннісно-смысловий універсум, в якому людина робить власне існування людськими буттям, або буттям в культурі і відчувати себе учасником культурного діалогу» (Леонтьєв, 1999, с. 33).

У теперішній час існує визначення людини як «homo-culturalis». Саме культура є найголовнішим чинником збереження власне людського образу, образу Людини культури. Здавалося б, що такі настанови будуть сприяти формуванню у підростаючих поколінь національно-культурної ідентичності. М. Каган (1974), в роботі «Человеческая деятельность» виокремив матеріальну, духовну і художню культуру. Духовна культура являє собою продукти пізнавальної і ціннісно-орієнтаційної діяльності; художня культура, комунікативна сфера культури, культура мислення, культура почуттів, естетична культура; когнітивна сфера культури – наука мистецтво, знання; політична культура, екологічна культура.

В одній із статей відомого шведського фізика лауреата Нобелівської премії професора Ханнеса Альвена є цікава думка: «Хоча імена великих учених-теоретиків добре відомі, – пише професор Альвен, – не кожний уявляє собі, як вони працюють. Частина їхньої роботи нагадує діяльність художника. Подібно тому як художник виражає свої думки й почуття у фарбах, скульптор – в глині, музикант – в звуках, так і професіонал від мистецтва, науки використовує формули й закони, які подібно всякому збагаченому відбиттю оточуючого нас світу, являють собою ступінь краси. Найвища похвала, яку теоретик може заслужити, показуючи нещодавно виведену формулу, це захоплений вигук його колеги: «Яка вона красива!» (Цит. за: Мороз, 1989, с. 5).

Фактично краса формули відрізняється від краси музики не більше, ніж краса музики від краси картини... Стародавні греки відносили астрономію до витончених мистецтв, її музою була Уранія. Інші науки не попали в число витончених мистецтв лише тому, що ще не існували в той

час, коли народилися дев'ять знаменитих дочок Мнемозини» (Мороз, 1989, с. 5).

Художньо-естетична вихованість є ознакою культурної особистості. Але необхідно прикласти багато зусиль, щоб стати взірцем для інших. А для цього необхідно скористуватися мудрою порадою Гегеля (1971): «Стремитесь к солнцу, друзья, чтобы скорее наступило спасение человеческого рода! Что из того, что нам мешают листья! Или ветви! Пробивайтесь к солнцу, а если устанете, тоже хорошо! Тем приятней будет сон!» (с. 224).

### Література

1. Антарова К. Е. Две жизни. Часть 4. Москва : «Сиринь према». 1993. 417 с.
2. Бовт А. Художньо-естетичне виховання учнівської молоді в середній школі Канади (кінець XX – початок XXI століття): дис. ... канд. пед.наук. спец. 13.00.01. Київ, 2018. 208 с.
3. Бердяев М. Философия неравенства. Письма к недругам по социальной философии. Письмо тринадцатое. О культуре. Париж: YMCA-Press, 1990. URL : <http://www.vehi.net/berdyaev/neraven/13.html> (дата звернення : 5.11.2018).
4. Бондарев Ю. Диалоги о формулах и красоте: Кн. Для учителя. Москва : Просвещение, 1990. 224с.
5. Быстрицкий Э. К. Личность в мире культуры : философско-онтологический подход : дис. ... д-ра филос. наук. Киев, 1992.
6. Винокуров Е. Пещерный человек учился рисовать. 1957. URL : <http://mang-mar.narod.ru/vinokurov.html> (дата звернення: 29.11.2018)
7. Гегель Г. В. Работы разных лет. Т.1-2. Москва, 1971. Т. 2. С. 224.
8. Гоулман Д. Деструктивные эмоции. Пер. с англ. О. Г. Болосеев. Минск : ООО «Попури». 2005. 672 с.
9. Демерчан М. А. Диалог культур в современных условиях (методологический аспект). Ереван : Из-во ЕГУ, 2015. 108 с.
10. Каган М. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа). Москва: Политиздат, 1974. 328 с.
11. Капустин М. П. Капустин М. П. Воспитание и образование как усвоение молодежью социально-культурных ценностей. В кн.: Искусство и эстетическое воспитание молодежи. Москва : Наука, 1981. С. 166-184 с.
12. Карцивадзе Г. М. Предметно-орієнтована художня освіта у США. Автореферат дис. ... канд. пед. наук. Луганськ. 2000. С. 5-7.
13. Кримський С. Інтерв'ю. URL : <http://ut.net.ua>, 2011, 25 березня (дата звернення : 20.11.2018).
14. Кутир'єв В. А. Унесённые прогрессом: эсхатология жизни в техногенном мире. СПб. : Алетея, 2016. 300 с.
15. Леонтьев В. Гуманистические перспективы образования. *Высшее образование в России*, 1999. №4. С. 33-38.

16. Лихачов Д. С. Письма о добром. Москва : Наука ; Санкт-Петербург : Logos, 2006. 321 с.
17. Мелик-Пашаев А. Что это такое – «искусство в школе»? *Искусство в школе: научно-методический журнал*. 2018. №3. С. 10-11.
18. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в художній культурі учня: теорія і практика. Київ : Парламентське вид-во, 2002. 204 с.
19. Моль А. С. Социодинамика культуры. Москва, 1995.
20. Мороз О. П. Прекрасна ли истина? Москва : Знание, 1989. 208 с.
21. Тоффлер Е. Шок будущего: пер. с англ. Москва: Издательство АСТ, 2002. 557 с.
22. Тоффлер Е., Тоффлер Х. Революционное богатство. Москва : АСТ-Профиздат, 2008. 569 с.
23. Разумный В. Художественная педагогика. Москва, 1999. 39 с. URL : <http://www.gazumny.ru/hud-ped.pdf> (дата звернення : 20.11.2018).
24. Станіславський К. С. Соч. Том 6. Москва, 1958, с. 23.
25. Фурнивалль Ришар де. Бестинарий любви. *Малые жанры старофранцузской литературы*. Киев : КАРМЕ, 1995. 240с.
26. Schafer D. P. The Age of Culture. A New Road Book. Rock's Mills Press. 2014. P. 231.

### References

1. Antarova, K. E. (1993). *Dve zhizni*. Ch. 4 [Two lives. Ch.4]. Moscow: "Siren prema" (rus).
2. Bovt, A. (2018). *Khudozhno-estetychne vykhovannia uchnivskoi molodi v serednii shkoli Kanady (kinets XX - pochatok XXI stolittia) [Artistic and aesthetic education of pupils in high school in Canada (the end of the XXth - the beginning of the XXIst century)]*. (Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Kyiv (ukr).
3. Berdyaev, M. (1990). *Filosofiya neravenstva. Pis'ma k nedrugam po sotsial'noy filosofii. Pis'mo trinadtsatoe. O kul'ture [The philosophy of inequality. Letters to enemies on social philosophy. Letter thirteenth. About culture]*. Paris: YMCA-Press. Retrieved from <http://www.vehi.net/berdyaev/neraven/13.html> (date of appeal: 5.11.2018) (rus).
4. Bondarev, Yu. (1990). *Dialogi o formulakh i krasote: Kn. Dlya uchitelya. [Dialogues on formulas and beauty: Book. For the teacher]*. Moscow: Просвещение (rus).
5. Bystritskiy, E. K. (1992). *Lichnost' v mire kul'tury : filosofsko-ontologicheskii podkhod [Bystritskiy, E. K. (1992). Lichnost' v mire kul'tury: filosofsko-ontologicheskii podkhod]*. (Thesis of Doctor of Philosophical Sciences). Kyiv (rus).
6. Vynokurov, E. (1957). *Peshchernyy chelovek uchilsya risovat' [Caveman learned to draw]*. Retrieved from <http://mang-mar.narod.ru/vinokurov.html> (date of appeal: 29.11.2018) (rus).
7. Gegel', G. V. (1971). *Raboty raznykh let [Works of different years]*. Vol.1-2. Moscow. Vol. 2. P. 224 (rus).
8. Goleman, D. (2005). *Destruktivnyye emotsii [Destructive emotions]*. Transl. from English by O. G. Bolosheev. Minsk: ООО "Popuri" (rus).

9. Demerchan, M. A. (2015). *Dialog kul'tur v sovremennykh usloviyakh (metodologicheskii aspekt) [The dialogue of cultures in modern conditions (methodological aspect)]*. Erevan: Publishing House of Erevan State University (rus).
10. Kagan, M. (1974). *Chelovecheskaya deyatel'nost' (Opyt sistemnogo analiza) [Human activity (System analysis experience)]*. Moscow: Politizdat (rus).
11. Kapustin, M. P. (1981). Vospitanie i obrazovanie kak usvoenie molodezh'yu sotsial'no-kul'turnykh tsennostey [Upbringing and education as the assimilation of social and cultural values by young people]. In the book: *Iskusstvo i esteticheskoe vospitanie molodezhi [Art and aesthetic education of youth]*. Moscow: Nauka (rus).
12. Kartsyvadze, H. M. (2000). *Predmetno-orientovana khudozhnia osvita u SShA [Subject-oriented artistic education in the United States]*. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Luhansk (ukr).
13. Krymskiy, S. (2011). Interview. Retrieved from ut.net.ua, 2011, March 25 (date of appeal: 20.11.2018) (ukr).
14. Kutryov, V. A. (2016). *Unesennye progressom: eskhatologiya zhizni v tekhnogennom mire [Gone with the Progress: Eschatology of Life in the Technogenic World]*. Saint-Petersburg: Aleteia (rus).
15. Leont'ev, V. (1999). Gumanisticheskie perspektivy obrazovaniya [Humanistic perspectives of education.]. *Vysshiee obrazovanie v Rossii*, #4, 33-38 (rus).
16. Likhachov, D. S. (2006). *Pis'ma o dobrom [Letters about the kind]*. Moscow: Nauka; Saint-Petersburg: Logos (rus).
17. Melik-Pashaev, A. (2018). Chto eto takoe – "iskusstvo v shkole"? [What is it – "art in school"?]. *Iskusstvo v shkole: nauchno-metodicheskii zhurnal*, #3, 10-11 (rus).
18. Myropolska, N. Ye. (2002). *Mystetstvo slova v khudozhnii kulturi uchnia: teoriia i praktyka [The art of words in the student's artistic culture: theory and practice]*. Kyiv: Parlamentske vyd-vo (ukr).
19. Mol', A. (1995). *Sotsiodinamika kultury [Sociodynamics of culture]*. Moscow (rus).
20. Moroz, O. P. (1989). *Prekrasna li istina? [Is the truth wonderful?]* Moscow: Znanie (rus).
21. Toffler, A. (2002). *Shok budushchego [Future shock]*. Transl. from English. Moscow: AST (rus).
22. Toffler, A., & Toffler, H. (2008). *Revolutsionnoe bogatstvo [Revolutionary wealth]*. Moscow: AST-Profizdat (rus).
23. Razumnyi, V. (1999). *Khudozhestvennaya pedagogika [Arts Pedagogy]*. Moscow. Retrieved from <http://www.razumnyi.ru/hud-ped.pdf> (date of appeal: 20.11.2018) (rus).
24. Stanislavskiy, K. S. (1958). *Sochineniya [Works]*. Vol. 6. Moscow (rus).
25. Fournival, R. (1995). Bestinarij ljubvi [Bestiary of love]. *Malye zhanry starofrancuzskoj literatury*. Kyiv: KAPME (rus).
26. Schafer, D. P. (2014). *The Age of Culture*. A New Road Book. Rock's Mills Press (eng).

## ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКАЯ ВОСПИТАННОСТЬ КАК ПРИЗНАК КУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ

Г. П. Шевченко

Статья посвящена исследованию художественно-эстетической воспитанности как признака культурной личности. Автор отмечает, что в условиях технического прогресса человеческая душа не поспевает за быстрыми изменениями культурных стандартов. Столкнувшись с незнакомой культурой, человек испытывает состояние шока.

Особый акцент в статье сделан на необходимости обучения подрастающего поколения пользоваться и овладевать знаниями, настоящими на совести.

Автор отмечает, что чрезвычайно опасной для современной молодежи является эмоциональная недоразвитость, которая значительно влияет на общекультурный уровень личности, на художественно-эстетические вкусы и идеалы, ведь отсутствие морально-эстетических идеалов, неопределенность системы жизненнозначимых ценностей, ограниченность политических взглядов является опасным фактором в выборе своего жизненного пути и будущего государства. Именно она является тормозом формирования художественной, эстетической и нравственной культуры, духовного мира личности, Красоты поступка, труда души.

В статье подчеркивается, что среди многих факторов влияния на подрастающее поколение именно искусству принадлежит особая роль, «как доминанте эстетического образования», которая способна предотвратить духовное разрушение личности, ведь оно всегда было образцом высокой художественно-эстетической культуры, духовно-нравственным и эстетическим примером для подражания и самосовершенствования.

В статье охарактеризованы несколько примеров удачного отечественного и зарубежного опыта художественного образования.

В конце статьи автор приходит к выводу, что художественно-эстетическая воспитанность является признаком культурной личности, но необходимо приложить много усилий, чтобы стать образцом для других.

**Ключевые слова:** эстетическое воспитание, художественно-эстетическая воспитанность, культура, человек культуры, культурная личность, подрастающие поколения.

## ARTISTIC AND AESTHETIC BREEDING AS A CHARACTERISTIC OF CULTURAL PERSONALITY

G. P. Shevchenko

The article is devoted to the research of artistic and aesthetic breeding as a characteristic of a cultural personality. The author notes that in the conditions of technical progress the human soul does not keep pace with the rapid changes in cultural standards, when faced with an unfamiliar culture, a person experiences a state of shock.

*In the article particular attention is paid to the need to learn the younger generation how to use and acquire knowledge based on conscience.*

*The author notes that emotional underdevelopment is extremely dangerous for today's young people, which significantly affects the general cultural level of the personality, artistic and aesthetic tastes and ideals, because the lack of moral and aesthetic ideals, the uncertainty of the system of vital values, the limited political views appear to be a dangerous factor in choosing one's life path and the future of the state. The very emotional underdevelopment is a brake on the formation of artistic, aesthetic and moral culture, the spiritual world of the personality, the beauty of the act, the work of the soul.*

*The author of the article emphasizes that among the many factors influencing the younger generation, the art has a special role, "as the dominant of aesthetic education", which is able to prevent spiritual destruction of the personality, because it has always been a role model of high artistic and aesthetic culture, spiritual and moral and aesthetic example for imitation and self-improvement.*

*The author of the article gives several examples of successful domestic and foreign experience in art education.*

*At the end of the article, the author concludes that artistic and aesthetic upbringing is a characteristic of a cultural personality, but a person needs to make many efforts to become a role model for others.*

**Keywords:** *Aesthetic education, artistic and aesthetic breeding, culture, cultural personality, man of culture, younger generations.*

**Шевченко Галина Павлівна** – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, директор науково-дослідного Інституту духовного розвитку людини, завідувач кафедри ЮНЕСКО «Духовно-культурні цінності виховання та освіти», завідувач кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк – м. Київ, Україна). E-mail: shevchencko.gala@gmail.com

**Shevchenko Galyna Pavlivna** – Full Member of the NAES of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences (Ed.D.), Professor, Director of the Scientific-Research Institute of Spiritual Development of Man, Head of the UNESCO Chair «Spiritual and Cultural Values of Upbringing and Education», Member of the National Commission of Ukraine in the affairs of UNESCO, Head of the Department of Pedagogy, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk-Kyiv, Ukraine). E-mail: shevchencko.gala@gmail.com